

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZ ÇALIŞMASI

TEFTİŞ ZAMANI

Danışmanın Adı-Soyadı: Sevgi BALCI

Öğrencinin Adı-Soyadı: İdil Lidya HAMAMCI

Diploma Numarası: 1129-0048

Sözcük Sayısı: 3872

Araştırma Konusu: Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı yapıtında toplumsal bozuklukların bürokratik nedenlere ve bireyin benlik oluşumuna etkisinin değerlendirilmesi

ÖZ (ABSTRACT)

UBDP Türkçe A Dersi kapsamında, uzun tez olarak hazırlanan bu çalışmada, Orhan Kemal'in "Müfettişler Müfettişi" adlı yapıtında, toplumsal bozuklukların bürokratik nedenlere ve bireyin benlik oluşumuna etkisi konusu incelenmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde, yapıtın genel kurgusuna ve bu çalışmada yer alacak olan temel izleklere değinilirken öncelikle devlet bürokrasisindeki temelleri sarsılmış yapının nedenleri sorgulanmakta ve bunun bireylerin varoluş süreçleri üzerine etkilerine yer verilerek bu döngünün nitelikleri sunulmuştur. Gelişme bölümünde, bu yargılar üzerine atılan tezler, neden-sonuç bağlamında incelenerek alıntılarla kanıtlanmıştır. Bu noktada öncelikli olarak bireylerin sinmişliği ve baskılanmışlığı okura gösterilerek toplumsal yapıya yönelik eleştirilere yer verilmiş ve bu tarz köklü korku imparatorluklarının bireylerin varoluş süreçlerine etkisi durumu açıklanmıştır. Ardından alt başlıklar odak figürün kendi iş yaşantısı ve toplumda süregelen toplumsal kabuller kapsamında gelişmiş olan bürokratik yaşantısı ve kendi çekirdek ailesindeki bozukluklar bağlamında özelden genele gidilme şeklinde değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise, bu tezler bağlamında toplumdaki gerek sosyal gerekse bireysel olan bozuklukların kaynağının bürokratik problemlerden kaynaklandığı sunulmakta ve bu yanlış farkındalıkların bireyleri dolayısıyla da toplumları ne denli içinden çıkılmaz durumlara ittikleri verilmiştir. Yapıtta, toplumsal bozukluklar ve bireysel bozuklukların ilişkisi incelenerek, toplumun herhangi bir kademesinde oluşan bir aksaklığın toplumun diğer kademelerini de doğrudan etkilediği ve zamanla bu etkilerin istemsiz olarak toplumu oluşturan bireylerin kontrolünden çıktığı kanısına varılmıştır.

(Sözcük Sayısı: 199)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
GİRİŞ	4
A. TOPLUMUN ALT VE TEMEL BİRİMLERİNDEKİ AKSAKLIKLAR	6
A. 1. AİLE YAPISINDAKİ BOZUKLUKLAR	6
A.1.İ. ÇIKARLAR VE MANEVİ DUYGULARDAN UZAKLAŞMA.....	6
A.1.İİ) AİLE İÇİNDE KADINA VERİLEN DEĞER.....	8
A.2. ÇARPIK KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ.....	9
B.TOPLUMSAL ALANDAKİ AKSAKLIKLAR.....	11
B.1. TOPLUMUN BİREYLERDE YARATTIĞI GENEL KANIKSAMALARI.....	11
B.2. SOSYAL YAŞANTIDAKİ BOZUKLUKLAR.....	12
B.3. BÜROKRATİK ALANDAKİ AKSAKLIKLAR.....	14
C. BÜROKRATİK BOZUKLUKLARIN BİREYLERİN BENLİKLERİNE ETKİSİ.....	15
C.1. BİREYLERİN DÜZEN KARŞISINDAKİ ÇARESİZLİKLERİ.....	16
C.2. BİREYLERİN BÜROKRATİK YAPIDAKİ BOZULMALAR KARŞISINDA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI.....	17
SONUÇ.....	19
KAYNAKÇA.....	21

Araştırma Sorusu: Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı yapıtında toplumsal bozuklukların bürokratik nedenlere ve bireyin benlik oluşumuna etkisi nasıl sunulmuştur?

GİRİŞ

Bireyler benliklerini oluştururken, yalnız içgüdüleri ve bireysel deneyimlerinin değil, bunun yanı sıra kendi çevrelerinde şekillenmekte olan toplumsal yapı ve dış gerçekliğin de etkisi altında kalmaktadırlar. Bireyler kendi benliklerini var ederlerken de aslında kendi doğrularını toplumda süregelmış ve kabul görmüş değerler bağlamında şekillendirmektedirler. Bireyin benliğinin oluştuğunu anlamasının temel yolu, toplumda bir birey olarak kendi ayakları üzerinde durduğunu görebilmesinden geçmektedir. Bu süreçte de, çevresinde olup bitenlere karşı duyarsız olan bir bireyin toplumda saygı ve değer kazanması mümkün olamamaktadır. Kendini var edebilmiş ve benliğini sağlam değerlerle oluşturmuş olan bireyden beklenen de, kendi değer yargılarıyla, toplumu yeniden ve özenle şekillendirebilmesidir. Varoluş süreci içerisindeki bireyin temel amacı benliğini ve aidiyetini sağlam temeller doğrultusunda şekillendirerek kendine sağlam, toplum tarafından sevilen ve sayılan bir karakter yapısı oluşturmaktır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, bireyin toplumda sevilme ve saygı görmek adına seçtiği yoldur. Bu oluşum süreci kişinin küçük yaşlardan beri bireysel olarak yaptığı gözlemlerden ileri gelmektedir. Bireyin var olmak istediği birey profiliyle, toplumda kabul gören birey profili arasında farklılıklar, o bireyin toplumda kabul görmek adına yanlışlara yönelmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede de toplumsal değerlerin saptığı ve insanlara verilen değerlerin farklı etmenler çevresinde şekillendiği toplumlarda, bireyler bu saygınlığa daha kolay yoldan ulaşma arzusu içine girmektedirler. Kolay yollardan daha büyük başarılar ulaşmak isteyen bireyler, emek sarf etmeksizin, her türlü etik ve ahlaki değeri göz ardı etmek pahasına bile olsa bu saygı görme hırsına yenik düşerek baskı ve korkuyla, saygınlık ve etkinlik sağlamaya çalışan bir kitle

yaratırlar. Korku ve baskıya dayalı bir psikoloji uygulama, bunu yapacak gücü olmayanları ise insanları bu doğrultuda yanıltmaya ve kandırmaya itmek burada temel hedefdir.

Orhan Kemal'in "Müfettişler Müfettişi" adlı yapıtında da yukarıda ifade edilen durumlar, bireylerin çarpık idealler doğrultusunda şekillendirdikleri benlikleri ve bu benliklerini var etme sürecinde verdikleri yanlış öncelikler etrafında ele alınmaktadır. Yapıtı göre, farkındalık düzeyi oldukça düşük olan, toplumda baskı ve korku altında düzene boyun eğmiş bireylerin, yapılan yanlışlıkları kabullenmeye başlamaları da bu tarz adaletsizliklerin ne denli yaygın ve alışlagelmiş olduğunu göstermektedir. Toplumlarda saygı görmek için çoğunluğun çekinerek baktığı ve korktuğu bir birey olmanın temel şart olarak alındığı bir toplumu ele alan bu yapıtta, bireylerin toplumda saygı kazanabilmek için korku imparatorlukları kurma yoluna gidişleri okuyucuya gerçeği göstermesi bakımından eleştirel bir üslupla anlatılmaktadır. Yapıtta okuyucunun karşısına odak figür olarak çıkan Kodamanın da benzer şekilde toplumda saygı görmenin yolunu insanlar üzerinde bıraktığı sahte itibarla onları korkutmakta bulunduğu görülmektedir. Toplumda herkesin ikiyüzlü olduğu ve bireylerin kişisel ilişkilerinin dahi bu menfaatler üzerine kurdukları bir toplumsal yapının uyarlandığı bu romanda, bireylerin bu yanlış tutumları aslında hepsinin uğradıkları bu haksızlığı hak etmeleri üzerinden eleştirilmektedir. Toplumsal kabullerin bu denli bozulmaz ve sağlam içerikli olması, kendini var etme sürecinde olan bireylerin kendilerini de bu düzene uymak zorunda hissetmelerine neden olmaktadır. Bu sonuçlar aynı zamanda gelecek nesillerin de benliklerinde oluşabilecek sorunlara temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda da yapıtta toplumun içinden bir örnek olarak seçilen odak figür Kodaman'ın varoluş sürecindeki bürokratik gücünü kötüye kullanmasının toplumsal ve bireysel nedenleri ve bu yanlışlıkların genel olarak toplumdaki bireylerin varoluş süreçlerine olan etkileri incelenmektedir.

A. TOPLUMUN ALT VE TEMEL BİRİMLERİNDEKİ AKSAKLIKLAR

Toplumda her türlü bozukluk yaygınlaşmadan önce aile içinde baş gösterir. Bireylerin hayata dair ilk fikirleri, ailede oluşur ve gelişmeye başlar. Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı yapıtında da toplumsal bozuklukların işlenmesinden önce toplumdaki sorunların kaynağını oluşturan aile yapısı ve kadın-erkek ilişkilerindeki temel çarpıklıklara ışık tutulmaktadır.

A.1. AİLE YAPISINDAKİ BOZUKLUKLAR

Bireylerin yaşam algıları, ebeveynlerinin izinde şekillenmektedir. Ebeveynlerinin yaklaşımlarını eksiksiz olarak tekrar eden bireyler, kimliklerini bu yönde oluştururlar. Edindikleri izlenimlerin doğru veya yanlışlığını düşünmekten öte onları toplumsal birer kabul olarak benimseyen bireyler artık yanlışlar tablosunun bir savunucusu olarak toplumda şekillenmişlerdir. İşte yapıtta da bu tablonun bir yansıması olarak odak figür Kodaman'ın hayatı ortaya konulur.

Yapıtta ortaya çıkan toplumsal bozuklukların temelindeki aile etkisinin yansıtılmasında çıkış noktası olarak, Kodaman'ın ailesi verilmektedir. Bu, toplumdaki yanlışlıkların bireylerin varoluş sürecini ne oranda etkilediğini göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kodaman'ın ailesiyle olan ilişkilerinin okuyucuya aktarılmasında da aslında Kodaman'ın oluşturduğu bu benliğin arka planını okura gösterebilmek amaçlanmaktadır. Yanlış oluşumun temelinde, aile bağlarının kopukluğu, kadına değer verilmeyişi ve çıkarların ön planda tutulduğu gözlenmektedir. Bu da Kodaman'ın çevresinde olup biten problemin çoğunlukla ve ilk olarak aile içinde baş gösterdiğini göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

A. 1. i. ÇIKAR İLİŞKİLERİ VE AİLE BAĞLARININ KOPUKLUĞU

Ailede ortaya çıkan en temel sorun, bireylerin kendi çıkarları için ailenin diğer bireyleriyle olan bağlarını ve bunun yarattığı ulvi duygularını bir kenara bırakmış olmaya kalkışmaları gerçeğidir.

Aile içinde ilgiye aç olan bireylerin, toplumda sevgi ve saygı kazanabilmek adına her türlü

yanlışığa yönelmeleri de kaçınılmazdır. Yapıtta bu odak figür Kodaman üzerinden aktarılmaktadır. Kodaman çocukluk sürecinde aile yaşantısında yeterli değeri ne annesi ne de babasından görememiş bir birey olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Aynı zamanda yalnızca Kodaman değil yapıttaki diğer figürlerde de bu ve benzeri ilgi açlığından kaynaklanan sorunlar göze çarpmaktadır. Yapıtta yan figürlerden Arabacı Kel Mıstık, toplumda değer görmek ve düzene adapte olabilmek adına kaybedilen insani değerlerin anlatılmasında işlev gösterir. Toplumda ezilmemek adına ailesi ve her türlü manevi duyguya sırt çeviren Kel Mıstık'ın duygusuz ve soğuk olarak betimlenmesi de bunu okura direkt olarak sunmaktadır. “ ‘Yahu bıraksın anasının başında beklemeyi de gelsin, dalgamıza bakalım,’ diyordu. Ana bu. Elbette ölecek. Başucunda beklemekle canına can katacak değil ya!’” (Kemal, 281) Toplum yaşantı içinde hayatın devam ettiği ve ne olursa olsun üzölmeye vakit olmadığı anlayışı içinde beklenti ve çıkarlarını çok yüksek tutan figürler tam da bu nedenlerle kalplerinin katılaşmasından kaçamamaktadırlar. Tepkisizleşmeleri aslında hayatın onları ittiği güçlü olanın yanında olma zorunluluğundan ileri gelmektedir. Bu noktada Kodaman'ın, insanların kendini müfettiş zannetmelerini sağlayarak onlar üzerinde haksız bir baskı yaratması da bu istediğın somut bir sonucu olarak göze çarpmaktadır. Aynı zamanda bunun ortaya çıkmasının ardından, karısı Şehvar'ın kendi adının karalanacağından korkarak, kocasına sırt çevirmesi de buna bir başka örnektir. Şehvar eşinin itibarlı biri olmasını dayanak olarak gören biridir. Sağlıklı bir düzen içinde, ondan beklenen, her türlü zorluk altında ve sonuçları ne olursa olsun eşinin arkasında durmasıdır. O ise bu toplumda kocasının itibarının sarsıldığını görünce, eşine hemen en kötüsünü yakıştırarak çoğunluğun yanında yer almaktadır. Bu da aslında bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini ve aralarında ailesel bir sevgi bağının olmadığını göstermektedir: “Şehvar, ‘Allah kahretsin yüz karasını’ demişti. ‘...Anası yaşındaki kariya tenezzül eden, her türlü şerefsizliğe tenezzül eder. Benim böyle kocam yok. Yaptığını çeksin.’ ” (Kemal, 301) Aynı zamanda Şehvar'ın tüm bu iddialara bu denli kolay inanması iki farklı soruna

daha ışık tutmaktadır. İlk olarak Şehvar'ın tüm bunlara kendi iradesiyle karar verememesi ve çıkarlarını gözetmesidir. Diğer sorunsu Şehvar'ın bunun farkında olup çoğunluk tarafından onaylanana kadar sesini çıkaramayıp topluma uymayı uygun bulmasıdır. Bu da toplum içinde çıkarların her şeyin üstünde oluşuna işaret etmektedir.

Bireylerin sevgi bağlarıyla birbirine bağlı olmaması, dolayısıyla da yaşamlarında yer alan insanlar için mücadele etmemeleri ve çıkarları söz konusu olunca buna göre toplumsal bir algı yaratmaları da yapıtta ifade edilen bir durumdur.

A.1.İİ. AİLE İÇİNDE KADINA VERİLEN DEĞER

Aile veya toplum yapısı içinde, kadın figürlerinin yaşam tarzları, toplumun temel birimlerindeki işleyiş hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Bu noktada yapıtta Kodaman'ın karısı Şehvar ve kızı Alev'le olan ilişkisi önem taşımaktadır. Bu iki kadın figürünün yapıtta birbirinden farklı özellikleri dikkat çekicidir. Bu iki figürle toplumda farklı yapıdaki iki kadın duruşuna ışık tutulmaktadır. Yapıtta Kodaman'ın karısı okuyucunun karşısına, Kodaman'dan daha baskın bir figür olarak ortaya çıkmaktadır. Paşa soyundan gelmesi sebebiyle sosyal bir gücü olan ve bunu sürekli insanlara hatırlatarak insanlar üzerinde etkin olmayı amaçlamakta olduğu görülmektedir. Daha sonra kendisinin içki içen ve bakkala dahi borcu olan biri olduğunun ortaya çıkmasıyla tutunabildiği tek şeyin geçmişi olduğu görülür. Hiçbir şekilde saygınlık ve değer kazanamayacağını içsel olarak kabullenen Şehvar, geçmişine tutunarak var olmaya çalışır. Buradan aldığı özgüvenle de kocası dâhil olmak üzere herkesi ezmekte ve bunu hakkı olarak görmektedir. Aynı zamanda kimsenin ona tek bir söz söyleyemeyişi de yine kadın erkek fark etmeksizin toplumdaki güç unsurunun etkinliğine işaret etmektedir:

“Utanmaz, arlanmaz, adi adam seni! Nerde o alını seccadeden kalkmayan annen? Kudret Beyefendi Hazretleri, hasır eskileri çöp tenekeleri dediğim zaman kanına dokunan Saraylı Hanımefendi?” (Kemal, 228)

Bu yönden ele alınacak diğer bir figürse Kodaman'ın, kendisine ailesinden bu bağlamda bir yarar olmadığını anlayan, kendine saygın olmak için farklı yollar aramakta olan kızı, genç Alev'dir. Alev hayata tutunabilmek adına tek dayanağının erkekler olabileceğine kanaat getirmektedir. Bu nedenle hayat kadınlığı yapan Alev, bu noktada ailesini hiçbir şekilde umursamamaktadır: “ *En az yarım düzine sevgilisi var. Karşıda üniversiteli talebeler oturur. Geceleri, gündüzleri, yanına arkadaşlarını da alıp oğlanlara...*” (Kemal, 215) Hatta artık bunu bir maddi kazanç uğruna değil, toplumda bir yer bulmak adına yapmaya başlamıştır. “*Deftere geçmemesi de önemli değildi, geçmesi de. Şimdiye kadar geçenleri o ödememişti ki!*” (Kemal, 300) Bu da bir noktadan sonra sadece bireylerin ego savaşına dönüştürdükleri bir düzene işaret etmektedir. Zaten toplumdaki tüm dedikodulara rağmen Kodaman'ın kızından hiçbir şekilde haberdar olmaması veya olsa dahi buna bir müdahale de bulunmaması da toplumdaki herkesin sadece kendi çıkarı için uğraş gösterdiğini göstermektedir.

Yapıtta yer alan bu iki kadın figürünün işlevsel açıdan yeri de büyüktür. Düzene adapte olmak için iki farklı yol seçen bireye ışık tutması sebebiyle de okura iki farklı bakış açısı sunmaktadır. Aynı zamanda dışarıya karşı korkunç ve bir dediği iki edilmeyen, lafının üstüne laf söylenilemeyen Kodaman'ın, toplumda daha geri planda kalmış olan kadınlara karşı çaresiz oluşu ya da onlar için bir şey yapmayan biri oluşu bireylerin ikiyüzlülüğüne ve var olabilmek için taktıkları maskeleri yapıtta göstermektedir.

A.2. ÇARPIK KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ

Toplumdaki aile yapısındaki bozuklukların temelinde bozulmuş kadın-erkek ilişkileri vardır. Doğru kadın-erkek ilişkileri, sağlıklı bireylerin toplumda yaratılmasına etki eder. Bu ilişkilerdeki çarpıklık toplum düzenini de bozar. Bu bozulmalar, yapıtta başta, karısı ve metresi olan otel patronu figürü üzerinden verilmektedir. Otel patronu işinde gücünde, çekingen ve korkak bir figür olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Küçük çaptaki işiyle hayata tutunmaya çalışan

ve çalkantılı ailesinde her gün kavgalarla uğraşmakta olan otelci, otelinde bu kadar önemli bir kişiyle barındırmanın sıkıntısının yanında bir de metresi olduğu gerçeğini saklamaya çalışmaktadır. Bu da toplumdaki kadın-erkek ilişkileri arasındaki çarpıklığa işaret etmektedir. Bir tarafta kocasından korkan ve ezilen bir kadın profili varken, bir yandan da eve para getiren silik bir erkek figürü karşısında kadının gücüne ve etkinliğine işaret ederek toplumdaki kadının yeri böylelikle gösterilmektedir:

“Geliyordu herif ama, bu saat hangi saatti? Bu saate kadar nerelerde sürtmüştü? Soracaktı ona, zindan edecekti dünyayı! Kapıya indi, eşikte, beline dayalı yumrukları ile bekledi... “ Bak lanbak, kör cenabet, paralara bak!” Kadın “para” lafını duyunca, kocasını haşlamayı unutarak, para destesini elinden çekti aldı.” (Kemal, 47)

Yapıtta yer alan otelcinin karısı ve metresi Sema arasındaki karşıtlık, yapıta yansıyan toplumsal bozukluklara örnektir. Otelcinin karısı hiçbir şekilde kocasını umursamayan ve çocuk doğurmadığı için metresini kıskanan paragöz, cimri ve kaprisli biridir, metres Sema çok daha alımlı ve sıcak, sevecen biridir. Otelci aslında eşinden bulamadığı ilgiyi metresinden bulmaktadır. Bunun ardından, tanıştıkları ilk anda aralarında bir bağ oluşan evli ve çocuk babası Kodaman’la Sema ilişkisi de toplumdaki evlilik kurumunun değersizliğini bir kez daha vurgular niteliktedir. Sema, Kodaman’la evlenerek sosyal ve maddi güç kazanmaya ve bunun için de cinsel gücüyle var olmaya çalışmaktadır.

Toplumlarda kadınlara verilen değer ve kadının yeri toplumun yapısı ve gelişmişliği açısından önemli fikirler vermektedir. Bu noktada kadın-erkek ilişkilerinin bu denli basit temeller üzerine kurulması da bu bozuklukların oluşmasını tetikler niteliktedir. Bozuk ve çarpık toplumsal düzen de yarattığı bireylerle toplumun bürokratik her alanında da yeni bozukluklara yol açacaktır.

B. TOPLUMSAL ALANDAKİ AKSAKLIKLAR

Toplumun küçük yapılarındaki bozukluklar bir araya gelerek toplumun bütününde bozulmalara yol açarlar. Toplum düzenindeki aksaklıklar da bürokratik temellerin sarsılmasına etki eder ve bürokratik sorunların halkın üzerine yansmasıyla böyle toplumlarda da yeni yanlışlıklar baş gösterir. Bu kısır döngü de yine o toplumdaki aile gibi küçük yapıların bozulmasına hem de o ailelerde yetişen bireylerin ve bireylerin ilişkilerinin çarpıklaşmasına neden olur. Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı yapıtında da bu aksaklıklar, toplumun düzen ve işleyişini temelinden etkilemiş olan ve toplumdaki bireyler için inanılmaz alışagelmış kalıplara sokmuş köklü alışkanlıklar ve kabullerden ileri gelmektedir. Bu kabuller de yeni yetişen bireylerin kişilik gelişimlerdeki yanlışlıkların açıklanmasını sağlamaktadır.

B.1. TOPLUMUN BİREYLERDE YARATTIĞI GENEL KANIKSAMALARI

Toplumdaki aksaklıkların temel nedeni, toplum üstünde uygulanan baskıyla ilişkilendirilmekte ve korku imparatorluklarının bireylerin psikolojilerini ve buna bağlı olarak da yaşam biçimlerini etkilemesine bağlıdır. Bireylerin yaptıkları saptamaların ve verdikleri kararların kendi iradelerinden değil toplumdaki kimi zaman yanlış ancak çoğunlukça benimsenmiş kanıksamalardan geçtiği eleştirisi de bu bağlamda yapıtta ayrıntılı olarak verilmektedir.

Yapıtta, Kodaman ilk olarak okuyucunun karşısına görevi başında teftiş yapan bir memur olarak çıkarılmaktadır. O gerek dış görünüşü gerekse de tavır ve davranışlarıyla herkesin korku duyduğu ve saygı göstermek zorunda hissettiği bir figürdür. Kodaman'ın, sadece bir parça kıyafet ve birkaç mimikle böyle bir etki yaratabilmesindeki temel etken toplumdaki baskı unsurları tarafından sindirilmiş olan insanlar ve toplumsal yapıdır: *“Ne olursa olsun gene heybetliydi, gene “Büyük adam” etkisi yapıyor, “Suçlu”luğuna inandıramıyordu kimseyi.”*

(*Kemal, 302*) Kodaman figürünün kelimelere bile ihtiyaç duymaksızın, sadece dış görünüşüyle bile insanları yanıltabilmesi de bu doğrultuda, toplumdaki hata ve yanlışlıkların ne kadar büyük ölçüde yaygınlaştığını ve toplumun birer elemanı haline geldiğini göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır: “*Hep aynı aldırış etmez, üstten üstten tavırlar. Arkadaki ellerde kocaman sarı çanta, başta rölöve şapka, ayaklarda zutzutzut ayakkabılar, bıyıkta, kalın kara kaşlarda çalım...*” (*Kemal, 178*) Bu noktada okura iletilmek istenen temel sorun toplumdaki bireylerin dış görünüş karşısında kendilerini ezdirmeye yatkın oluşlarıdır. Daha ne olduğunu araştırıp anlamaya çalışmadan çoğunluğun galeyaniyle, belirli tavırdaki herkesin onlardan daha üstün olabileceğine inanmış, böyle kişiler karşısında sindirilmiş olmaları da bu yapıtta yer alan en temel toplumsal iletidir.

Toplum içinde, bireyler, kendilerinden daha üstün ve söz sahibi olduğunu zannettikleri herkesten korkmakta ve bu bağlamda onlara karşı hiçbir söz hakları olmadığı kanısına kapılmaktadırlar. Hiçbir yanlışlığa ses çıkarılmayışı ve toplumsal işleyişin güçlü olanın kontrolüne sunulması da bunların göstergeleridir. Daha adını bile bilmeksizin belirli tavır ve görünüşteki herkese bu denli bir yetki ve sınırsız özgürlük verilmesi, toplumdaki her bir bireyi böyle olma yoluna itmesi yönünden büyük tehlike arz etmektedir. Kodaman bu haliyle bürokratik yapı içinde de gücünü sınamaya çalışması kaçınılmaz olacaktır.

B.2. SOSYAL YAŞANTIDAKİ BOZUKLUKLAR

Toplumdaki yanlışlıkların bir yansıması da bireylerin kendi aralarındaki iletişimlerdeki aksaklıklardır. Yapıtta iletişimsizlikler, sosyal yapının sarsılmasına bu da toplumdaki bozukluklara kaynaklık ettiği gösterilmektedir. Bu ilişkilerdeki aksaklıklar, yine yapıtın temel figürleri arasındaki ilişkilerle yansıtılmaktadır.

Yapıtta arabacılık yapan, kurnaz ve çıkarıcı Kel Mıstık, toplumdaki tüm yanlışlıkların farkında olan ve kendini önemsemeyenlere karşılık olarak yalancılığı, yalakalığı ve pervasızlığıyla ayakta kalmaya çalışır. Güçlü biri olarak gördüğü Kodaman'dan hem maddi hem de manevi olarak yararlanmasını bilmektedir:

“Mıstık'tı o, arabacı Kel Mıstık. Ötesini de, berisini de elbette bilirdi. Dinsizin hakkından imansız gelir, zaman zaman “Kör bıçakla enselerinden kesmeli bu deyyusları!” dediği lokanta sahibiyle, ona yüz vermeyen esnaftan pek çoğunun iliğini sömürdükten başka, o kendini beğenmiş valiye de ne adam olduğunu göstermeliydi.” (Kemal, 43)

Kodaman'ı maddi olarak sömürüp onun desteğini de alırken diğer yandan da Kodaman'ın teftiş için gelen ve kendisine yakın önemli bir kişi olduğu algısı yaratmaya çalışan Kel Mıstık, halkla Kodaman arasında bir köprü görevi gördüğü hissindedir: *“Demedim mi ben size müfettişler müfettişi diye? Bir şeyler yazıyor!” (Kemal, 21)* Kel Mıstık tavırlarıyla halk arasında da kendini de değerli hissettirmeye çalışmaktadır.

Yapıtta bir diğer önemli figürlerse Kodaman'ın evinde konakladığı otelin patronu ve otel patronunun metresidir. Otel patronu öncelikle devletin her türlü imkanını torpil şeklinde güçlü kimselerin hizmetine sunmaktadır. İstedikini istediği şekilde beyannamesiz konaklatıyor olması, toplumdaki egemen kesim için nasıl da bütün imkanların seferber edilebileceğini göstermektedir:

“Sonra, beyannamesiz, kaçak birtakım insanlar da yatıyorlardı. Ah, bu patron, ah bu patronu! Köylüsüymüş, bildiği tanıdığıymış... Bin kere söylemişti, ağabey bu kanunsuzluklara son verelim diye.” (Kemal, 37)

Bireyler arasındaki iletişim temeli sadece çıkarılara dayanmaktadır ve bürokrasi de insanların keyfince şekillendirilmektedir.

B.3. BÜROKRATİK ALANDAKİ AKSAKLIKLAR

Toplumsal alandaki bozuklukların en temel dayanağı, bürokratik hayatta da baş göstermiş olan bürokratik aksaklıklar ve yanlışlıklardır. Devletin temel görevini toplumun düzenini sağlamak olduğu halde bu düzeni bozacak tavırlar içinde olan bir bürokratik yapı altında toplumdaki bozuklukların giderilmesi de oldukça güçleşmektedir. Yapıtta odak figür olarak bir Müfettiş'in seçilmesi de bunu kanıtlamaktadır. Aynı zamanda yapıtın adının da Müfettişler Müfettişi seçilmesiyle de bürokratik gücün toplumlar üzerine etkisi vurgulanmaktadır. Bu da Müfettiş Kodaman'ın Emniyet Müdürü, Vali ve Belediye Reisiyle olan ilişkileri bağlamında da verilmektedir.

Kodaman'la ilişki içinde olan ve devletin toplumdaki yerini göstermesi açısından önem taşıyan diğer iki figürse Emniyet Müdürü ve Validir. Emniyet Müdürü işi gereği halktan en çok haberdar olması ve onlarla en iç içe olan devlet görevlisi olmasına karşın buna tamamen zıt bir şekilde ayakta takımıyla uğraşmaktan hiç hoşlanmayan ve her türlü işini adamlarına yaptıran bir figür olarak dikkat çekmektedir. Kendisi ve adamlarının kumar düşkünü olması ve bunun gözler önünde olmasına karşın hiçbir şekilde tek bir kelime dahi söyleyememeleri toplumdaki adam kayırmanın derecesi ve kanunların sadece ezilen halk için olduğunu göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır:

“O sırada Emniyet Müdürü, Vali, şehrin bazı hatırlı tüccarlarıyla müteahhit ve fabrikatörleriyle toplanmış, bundan önceleri olduğunca, briç oynuyorlar, hanımlar da bir kıyıda kendi aralarında, kendilerini ilgilendire meseleler üzerine konuşuyorlardı.”
(Kemal, 50)

Valiyse Emniyet Müdürüne yakın ve benzer şekilde kumar düşkünü olan ama bir o kadar da cimri bir diğer devlet memurudur. Bu iki devlet adamı da şehirlerinde idealist ve işini doğru yapan devlet adamlarına alışkın olmamalarından, Kodaman'ın da yaratmakta olduğu yanlış

itibardan dolayı ondan oldukça korkup çekinmektedirler. Kodaman gibi sağlam olarak gördükleri biriyle karşılaşır karşılaşmaz hemen toplumdaki bir diğer yetkili kişi olan Belediye Reisini telaşla aramaları da bundan ileri gelmektedir. Yapıtta Belediye Reisi yaşından ve makamından hiç beklenmeyecek şekilde çekingen, korkak ve hastalık hastası bir kişiliktir. Bunun yansira devletin her kademesinde olduğu gibi belediye reisliği makamında da alkolik bir belediye reisinin oluşu da halkı şaşirtmamaktadır. Bu defa karşilarına gerçek bir devlet adamı çıktığını düşünen ve bundan dolayı oldukça korkan bu üç devlet adamının tek çabalarının ise yine kendilerini aklamak oluşu ve hiçbir şekilde toplumdaki aksaklıkları hedef almaması da bir diğer yanlışlığa işaret etmektedir.

Devletin bürokratik temellerinin bile çarpıklaştığı bir toplumda bozulmaların olması da kaçınılmazdır. Toplumsal yanlışlar bürokratik bozulmalara bürokratik bozulmalar da toplumsal yapının bozulmasına yol açmaktadır. Bu döngü içinde zararı bireyler yaşamaktadır.

C. BÜROKRATİK BOZUKLUKLARIN BİREYLERİN BENLİKLERİNE ETKİSİ

Toplumsal ve sosyal bozukluklar altında dünyaya gelen ve yetişen bireylerin dünya görüşleri de gördükleri doğrular bağlamında şekillenmektedir. Bu nedenle toplumda çözüm bulunamayan her bir aksaklık, bireylerin var oluş süreçlerini ve geleceklerini çarpık temeller üzerinde yapılandırıcaklardır. Daha da önemlisi toplumdaki problemler, yalnız işleyişteki bozukluklar noktasında değil bireylerin bu düzene karşı çıkmalarını önlemesi noktasında da büyük tehdit oluşturmaktadır. Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı yapıtında da bu yansımaların sonrasında bürokratik anlamdaki bozulmalar üzerinde durulmaktadır.

C.1. BİREYLERİN BÜROKRATİK YAPIDAKİ BOZULMALAR KARŞISINDAKİ DURUMLARI

Bireylerin bürokratik yapıdaki bozulmalar karşısındaki durumları sinmişlikleri ve çaresizlikleridir. Düzeni değiştirmek için ellerinden hiçbir şey gelmeyen bireyler çaresizlik içinde çevrelerinde olanı kabul ederler. Bu sinmişlik, bireylerin yanlışlıklara başkaldırmalarını ve baskılara karşı güçlü durmalarına da engel teşkil etmektedir.

Yapıtta, bireyler insanları kendi çıkarları doğrultusunda kandırmakta çekinmemekte ve bu noktada hiçbir korkuları olmadığını da göstermektedirler. Hatta bireylerin uzun zamandır bu şekilde ilerleyen düzene olan bağlılıkları ve hiçbir şeyin değişmeyeceğine olan inançları o denli büyüktür: *“Amaaan, inansak da, inanmasak da, ne değişiyor?Bu dünya bir dolap dünyası. Dolabını döndür de nasıl döndürürsen döndür işte!”* (Kemal, 302) Öyle ki artık insanları kandırmak ve yalan söylemek noktasında hiçbir çekince taşımamaktadırlar: *“Enayiye bak. Ulan yedirmesini bildikten sonra Hazreti Allah’a bile yedirir insan!”* (Kemal, 282) Toplumun her kademesince her türlü usulsüzlüğün makul sayılması toplumda güçlü olana her şeyin serbest olduğu bilincini yaratmaktadır.

Yapıtta bu noktada en vurucu noktayı da iş ortamından eve dönen Kodaman’daki büyük değişiklik oluşturur. İş ortamında insanları kandırırken gösterdiği özgüveni ve korkunçluğu ailesinin yanında sergilememektedir. Bu da Kodaman’ın davranışlarının aslında sadece insanları korkutarak onları sindirmek için takmakta olduğu bir maske olduğunu göstermektedir. Bu yolla Kodaman’ın toplumda kendini var etmek için seçtiği yolun sahtekârlıklardan ve korku imparatorluklarından geçtiği de okuyucuya sunulmuş olur.

C.2. BİREYLERİN BÜROKRATİK YAPIDAKİ BOZULMALAR KARŞISINDAKİ DURUMLARINA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Zamanla toplumda gücü olanın değer gördüğünü kabullenmek zorunda kalan bireyler, kendi varlıklarını da bu doğrultuda şekillendirme yoluna gitmektedirler. Bu hayata ait olabilmek için sahip olunması gereken belirli özellik ve tavırları göstermek durumunda kalan bireyler de bu nedenle zamanla kimliklerinden ödün vermektedirler. Zaten yapıttaki bürokratik yaşantının sosyal hayata müdahalesi ve bunun bireylerin varoluş sürecine zarar vermesi sorunsalı da tam da bu noktada başlamaktadır.

Toplum zamanla meraklı, yeniliğe açık veya sisteme karşı direnebilecek potansiyelde olanları hazmetmekte ve sadece bulunduğu düzene uyum sağlamaya odaklı bireylerin yetiştiği bir topluluk halini almaktadır. Yapıtta toplumdaki her bir bireyin karakterini kendini bu düzene bir yerinden uyabilecek yapıda var ettiği görülmektedir. Yapıtta yansıyan rüşvet, çıkar ilişkileri, adam kayırma ve sahtekârlık gibi pek çok yanlışlığın gözardı edildiği böyle bir toplumda bireylerin benliklerini bu doğrultuda şekillendirmeleri de kaçınılmazdır. Bu da, yanlışlıktan çok bu döngünün beklenen olası bir sonucu olarak yapıtta görülmektedir: “*Şimdiye kadar gerek belediye, gerekse polis, ya da başka yerlerden çeşitli görevliler gelmiş, hiçbirine böylesine bonkör davranmamıştı da, bunlara neden, niçin?*” (Kemal, 289)

Yaşamları boyunca kimi zaman farkında oldukları kimi zaman farkında olmadıkları yanlışlıklara ve aksaklıklara karşı ses çıkaramamış toplumda; saygınlık, ün ve maddi zenginlik hayali kuran bireyler, bu çarpıklıkların etkisi altına kolaylıkla girebilmektedirler. Dahası da bu onlar için yanlış ve kural dışı bir tutum değil, yalnızca amaçlarına ulaşmakta bir araç olarak görülmektedir. Hayata tutunabilmenin ve toplum içerisinde var olabilmenin tek yolunun düzene uyum sağlamak olduğunu kabullenmek zorunda kalmış bireyler hiçbir çarpıklığa ses çıkaramamaktadırlar.

“ ‘Herif büyük artist, büyük artist ama...’ ”

'Bıktı mı, bezdi mi nedir? ...'

'İyi ama ekmek kapımız oğlum. Başka zanaatımız var mı?' " (Kemal, 263)

Toplumdaki bozulmaların bireylerin karakterlerini bu kadar kolay etkilemesi de aslında insan doğasındaki bu ait olma içgüdüsünden ileri gelmektedir. Bunun devamında ortaya çıkabilecek en temel sorunsal ise sinmişlik ve kabullenmişliktir. Öyle ki bu kabullenme gerçekler karşısında soyut bir körlüğe kadar varmaktadır:

" 'Kendine müfettiş süsü vermiş dürzü...'

'Vermişse yutmayaydınız!'

'Sen yutmadın mı?'

'Yuttum helal olsun. Siz de yuttunuz şimdi kusmaya çalışıyorsunuz... Her önünüze çıkana inanıverirseniz böyle olur işte!' " (Kemal, 302)

Sinmişlik ve kabullenmişlik olgularının, toplumların yapısına girmesi, bireyleri ve toplumları bu bozuk düzen içinde benzer kafa yapısıyla yetişen nesiller oluşturmaya iterek kısır bir döngü içinde bırakmaktadır.

SONUÇ

Toplumda oluşan bir çatlağın döngü misali hayatın her alanını, toplumun her alanını ve her bir bireyi ayrı ayrı etkilemesiyle, toplumda bu şekilde oluşan zincirleme yanlışlıkların ve çarpıklıkların baş göstermesi kaçınılmazdır. Göz yumulan ve kabullenilen yanlışlıkların artmasıyla, toplumdaki çaresizliğe bağlı umutsuzluk ve iyiye yönelik şevk de düşmektedir. Özellikle bireylerin kendi yanlışlarına bakmaksızın birbirlerini eleştirip, kendi içlerinde çatışmaya başlamalarıyla da bu sorun gitgide katlanmaktadır. Toplumsal yaşantının herhangi bir noktasında giderilemeyen yanlışlıklar, toplumun bütününe belirgin ölçüde etkisi altına almaktadır. Toplumsal yapıdaki döngüler ve aksamalar toplumların geçmişlerinden ileri gelebileceği gibi mevcut düzende meydana gelen yenilikler ve yanlışlıkların bağlamında da bireyleri etkisi altına alabilmektedir. Bireyler tüm bunların etkisi altında yaşadıkları toplumda hayatta kalabilmek ve saygınlık kazanabilmek için bu yanlışlıkları devam ettirmektedirler. Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı yapıtında da bu zincirleme aksaklıkların giderilmesinin zorluğu eleştirilmektedir. Yapıtta bireyin kimlik bulma sürecinde gerek toplumun gerekse devletin ve devletten kaynaklanan bürokratik aksaklıklar ele alınmaktadır. Birey kendini var etme sürecinde, doğrudan birey-devlet ilişkisi kapsamında şekillenmeye başlamaktadır. Yapıtta odak figür Kodaman da düzenin acı bir yansımasının yaratıcısıdır. Bireylerin kolay yoldan saygınlık, ün ve para sahibi olmaya kalkışmalarına zemin hazırlayan etkiler bir toplumu ve onun bireylerini bütünüyle şekillendirir. Bu doğrultuda, yapıtın temel noktası Kodaman'ın kendini var etme sürecini yansıtmak değil, bu süreçteki yanlışlıkların temel etkilerini ve gerekçelerini toplumdaki gerçekliklerden örnekler vererek okura aktarmaktır. Yapıtta yansıyan, bireylerin varoluşlarına devletin ve toplumdaki bireylerin yol açtığı etkileri gösterilirken, ahlaki ve etik değerlerine sıkı sıkıya bağlı gözükten toplumların aslında bu bağlılıklarının tamamen yanlış temellere ve farkındalıklara dayanması eleştirilir. Hatalara göz yumulması sonucu da oluşan hırs etkisi yapıtta dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, yapıtta bireylerin kimliklerinde ortaya çıkan pek çok aksaklık ve yanlışlığın asıl olarak çevrelerindeki bozukluklardan kaynaklandığı yani her bireyin karakterinin yaşadığı ortamın değerleri ve gerçeklikleri doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Bir zincir halinde bireyler ve bireyler arası ilişkiler toplumsal yapılanmayı şekillendirir, o da bürokratik yapılanmayı temellendirir. Ardından da bürokratik yapılanma toplumsal yapıyı ve bireyleri yeniden biçimlendirir. Bu döngü içindeki her aksaklık çığ gibi büyüyerek toplumsal değerlerin yitimi olarak ortaya çıkacaktır. Bu çerçevede de yapıta adını veren “Müfettişler Müfettişi” kalıbı da aslında insanların sahte itibarlarla bireyler üzerinde yaratabilecekleri korkunun ve toplumda yaratılan bozuklukların eleştirel bir dille vurgulanmasında sadece küçük bir araç olmuştur.

KAYNAKÇA

Kemal, Orhan. Müfettişler Müfettişi. İstanbul: Everest Yayınları, 11. Basım: Nisan 2013.